

MTT VA OILA INTEGRATSIYASI ASOSIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASH

N.J. Abdusamatova

NamDPI dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oila hamkorligi asosida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash yo'llari, o'ziga xosligi, hamkorlikdagi ishlar mazmuni xususida so'z boradi.

Tayanch tushunchalar. MTT, oila, integratsiya, maktab ta'limiga tayyorlash, mashg'ulotlar, bolalar faoliyati.

ПОДГОТОВКА ДЕТЕЙ К ШКОЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ НА ОСНОВЕ МТТ И СЕМЕЙНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Н.Ж. Абдусаматова

доцент НамДПИ

Абстрактный. В статье рассматриваются пути подготовки детей к школьному обучению на основе сотрудничества дошкольных образовательных организаций и семьи, их своеобразие, содержание совместной работы.

Основные понятия. МТТ, семья, интеграция, подготовка к школьному обучению, обучение, детские мероприятия.

PREPARING CHILDREN FOR SCHOOL EDUCATION ON THE BASIS OF MTT AND FAMILY INTEGRATION

N.J. Abdusamatova

dotent of NamDPI

Abstract. This article discusses the ways of preparing children for school education based on cooperation between preschool educational organizations and families, their specificity, and the content of collaborative work.

Key concepts. MTT, family, integration, preparation for school education, classes, children's activities.

"Bolaning bolaligi qanday o'tgani, bolaligida qo'lidan ushlab yurganligi, uning ongi va qalbiga tevarak-atrofdan nimalar kirib kelgani - bugungi bola qanday inson bo'lishini hal qiluvchi darajada belgilaydi."

V. A. Suxomlinskiy

KIRISH

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti oldiga qo'yilgan eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi, chunki ta'limga bo'lgan talablar yildan-yilga murakkablashib boradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, u yoki bu sabablarga ko'ra erta va maktabgacha yoshdagi bolalik davrida to'liq rivojlanishga erisha olmagan ko'plab bolalar uchun maktab davri va hayotiga moslashish jarayoni qiyin kechishi mumkin. Shu bois, bolalarning maktabgacha yoshdagi davridan maktab hayotiga oson va xavfsiz o'tishini ta'minlash, ta'lim jarayonini tashkil uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish maqsadga muvofiqdir. Ammo bu ulug' va mas'uliyatli ishni oilasiz muvaffaqiyatli amalga oshirishning iloji yo'q, chunki ota-ona farzandining tug'ilgan kunidan boshlab, butun umri davomida uning birinchi va asosiy tarbiyachisi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Boshlang'ich ta'limga bolalarni majburiy bir yillik tayyorlashga bosqichma-bosqich o'tish bo'yicha chora-tadbirlari to'g'risida"gi [1] 999-sonli qarorini ijro etish doirasida davlat o'z zimmasiga 6-7 yoshli bolalarning maktabga to'lovsiz majburiy bir yillik tayyorgarligi bo'yicha majburiyatini oldi. 6-7 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan majburiy boshlang'ich ta'limga bir yillik tayyorlash guruhlariga, bolalarini to'liq kunli maktabgacha ta'lim tashkilotiga berish imkoniyatiga ega bo'lmagan yoki muayyan sabablarga ko'ra, bolasini maktabgacha ta'lim tashkilotlariga bermagan ota-onalarning talab-ehtiyojlarini qondirishiga va istisnosiz barcha bolalarning ta'lim olish va rivojlanishga teng imkoniyatga ega bo'lishini ta'minlashga qaratilgan.

Ota-onaning shaxsiy namunasi bolani tarbiyalashda eng muhim tamoyillardan biridir. Bolalarni yuksak axloqli va odobli qilib tarbiyalash qadim zamonlardan barcha xalqlarning orzusi, istagi bo'lib kelgan. Ota-ona bolasiga mehnatsevarlik, kattalarga hurmat, o'zidan kichiklarga shafqatli bo'lish va g'amxo'rlik qilish, yovuzlikka nafrat kabi ijobiy xislatlarni shakllantirishga harakat qilgan. Bugungi kunda ham farzandlarining ehtiyoj va intilishlari asosida yuksak darajada ta'lim-tarbiya berayotgan oilalar juda ko'plab topiladi. Bola har qadamda kattalardan ta'sirlanadi, eshitgan-ko'rganlariga taqlid qiladi. Bola kattalar uni tinglash, u bilan muloqot qilish va u bilan gaplashganda tilni muvaffaqiyatli

egallaydi. Ota-onalaridan muloqot madaniyatini o'rganadi va bu keyinchalik ularning hayot mazmunini begilaydi. Shunday qilib, ular nafaqat tarbiya masalalarida, balki o'qitishda ham bolaning ishonchini qozonishlari mumkin bo'ladi.

USULLAR

Tadqiqotda tahlil, pedagogik kuzatuv, suhbat, modellashtirish, loyihalashtirish, tashxis, pedagogik tajriba-sinov, ma'lumotlarni mujassamlashtirish, taqqoslash, solishtirish, ekspert baholash, umumlashtirish va statistik ishlov berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yosh avlodga har tomonlama ta'lim-tarbiya berish maqsadida psixolog olimlardan M.Davletshin, B.Karimova, Z.Nishonova, N.Safayev, E.G'oziyevlar tomonidan muammoning psixologik jihatlari o'rganilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 6-7 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan majburiy boshlang'ich bir yillik tayyorlash guruhlarida bola portfoliosini yaratish orqali bolani maktab ta'limiga tayyorlash va o'sib kelayotgan yosh avlod bilimli va yetuk malakaga egaligini ta'minlaydi. Respublikamizda bu vazifalarni hal qilish borasida bir qator ilmiy-tadqiqot, o'quv-pedagogik, uslubiy va dasturiy ishlar amalga oshirilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ta'lim-tarbiyasiga oid yunon olimi Demokrit quyidagi fikrni bildiradi "bilish jarayonini ikki pog'onadan iborat, ya'ni ular sezgi va tafakkur. Ular bir vaqtda paydo bo'ladi va rivojlanadi. Shuning uchun bolalar tafakkur orqali ko'proq ma'lumotga ega bo'ladi. Tarbiya insonga uch narsani berishi kerak: yaxshi fikrlash; yaxshi so'zlash; yaxshi bajarish" [2].

Olim axloqiy tamoyillar insonga tug'ilishidan berilmaydi, balki tarbiya natijasi ekanligini asoslaydi. Shveysariyalik psixolog olim Eduard Klapared bolaning har tomonlama rivojlanishida o'yinning ahamiyati katta ekanligini uqtiradi.

O'yinlarni quyidagi turlarga ajratadi: bolalarni individual xususiyatini rivojlantiruvchi o'yinlar; intellektual o'yinlar (bilish qobiliyatini rivojlantiruvchi); affektiv o'yinlar (hissiyotni rivojlantiruvchi)[2].

D.B.Elkonin va V.V.Davidovlarning ta'kidlashicha "maktabgacha yoshdagi bolalar nazariy tushunchalarni tez tushuna oladilar, ular oldindan o'zlashtiradigan ma'lumotlarni amalda ko'rib guvohi bo'ladilar. Chunki ilk yoshdan bolalarda

predmetli ya'ni buyum va narsalar bilan shug'ullanishni yoqtiradi. Bu esa bolada aqliy qobiliyatni rivojlanishiga turtki beradi" [2].

Bolalar narsa va buyumlar bilan tanishish orqali, ularning belgi xususiyati, vazifalari va tuzilishini o'zlashtiradi. Buyum va narsalarni umumlashtirish ko'nikmasini bola dastlab harakat orqali o'zlashtiradi, keyin esa so'z bilan mustahkamlaydi. Bola buyumlar va ularning vazifalarini o'zlashtirib olgach, turli vaziyatlarda ulardan foydalanishni ham bilib oladi. Bola buyumlar va faoliyatning o'zaro bog'liqligini anglay boshlaydi. Ya'ni harakat bilan buyumlarni o'zgarishini tushunadi. Bunday manipulyativ harakatlar har qanday o'yinchoq va buyumlar bilan bolaning o'ynay olishini ta'minlaydi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashdagi eng muhim vazifalaridan biri ota-onalarni pedagogik hamkorlikka jalb qilishdir. Pedagog xodimlar ota-onalarga maktabgacha ta'lim tashkiloti bolani tarbiyalash va rivojlantirishda yordamchi ekanligini ammo barcha mas'uliyatni tarbiyachilarga yuklamasliklari va ta'lim jarayonini hamkorlikda tashkil etishlari lozimligini uqtirishlari lozim. O'z navbatida, bolalarni maktabga tayyorlash masalalarida oila manfaatlarini hisobga olish, ota-onalar va tarbiyachilar o'rtasidagi norasmiy, yaqin o'zaro munosabatlar bolalarga ikki tomonlama himoya, hissiy qulaylik yaratishi, maktabgacha ta'lim tashkilotida ham, uyda ham qiziqarli va mazmunli hayotni ta'minlashi mumkin bo'ladi.

Ammo muhim asos shundaki, tarbiyachilar har doim ham bola bilan birga bo'lmaydilar. Maktab ostonasida ular bilan xayrlashadilar va bolalar hayotining keyingi, muhim qismini ota-onasi va boshlang'ich sinf o'qituvchisi bilan o'tkazadilar. Bolalar maktabga kirganlarida hayotlarida ko'p o'zgarishlar yuzaga keladi.

Ota-onalar ko'pincha tarbiyachidan: "Bolani maktabga tayyorlash uchun qancha vaqt ketadi?" Ko'p - bir necha yil, chunki maktabga tayyorgarlik butun maktabgacha yoshdagi bolalik davrida davom etadi. Albatta, ota-onalar oldida juda ko'p juda qiyin vazifalar turadi. Ammo ular haqida o'z vaqtida o'ylaganlari uchun bu ta'lim muammolarini ko'p qo'shimcha vaqt sarflamasdan hal qilish mumkin - kundalik hayotda, kundan-kunga, bola bilan sog'lom muloqotda.

Farzandini maktabga tayyorlayotgan har bir ota-ona uning o'qishga tayyor ekanligiga ishonadi. Ammo ularning har biri bolani o'z sub'yektiv ko'rsatkichlari asosida baholaydi. Ota-onalar uchun birinchi muhim omil bu bolaning o'qish, yozish va hisoblash qobiliyatidir; ikkinchisi - aql-zakovat, aqliy muammolarni tezda hal qilish qobiliyati, mantiqiy fikrlash qobiliyati, uchinchisi - aniq bir vazifaga diqqatni jamlash va uni aniq ko'rsatmalarga muvofiq bajarish, kattalarning barcha talablarini bajarish qobiliyati; to'rtinchisi - bolaning xushmuomalaligi, mustaqilligi, motorik ko'nikmalarini yaxshi rivojlanishi va h.k. Har bir bolaning maktab hayoti arafasida bu masalada ota-onalarning malakasi, hissiy oilaviy munosabatlarning ijobiy tajribasi va oila ichidagi munosabatlarning tabiati juda muhimdir. Maktabga tayyorgarlik ko'rayotganda muntazam masalalarga alohida e'tibor beriladi. Kun tartibi nafaqat maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lig'ini mustahkamlash uchun kerak: qat'iy jadval bolalar faoliyatini tashkil qiladi, ularga tartibni o'rgatadi va kelajakdagi maktab o'quvchisi uchun zarur bo'lgan vaqt tuyg'usini rivojlantiradi. Oilada bolalar hayotini ular maqsadli ravishda faol bo'lishlari va dangasalikka olib keladigan bekorchilikka vaqt o'tkazmasliklari uchun tashkil etish muhimdir.

Maktab birinchi sinf o'quvchilariga katta talablar qo'yadi. Bola tizimli ta'lim ishlariga jalb qilingan, u yangi mas'uliyat va tashvishlarga ega bo'ladi. Bola uchun kun tartibini to'g'ri tashkil qilish orqali ota-onalar uni maktabga muvaffaqiyatli tayyorlashlari mumkin. Bolalar uchun to'g'ri tashkil etilgan kun tartibi nafaqat ularning salomatligini saqlash va mustahkamlash, balki muvaffaqiyatli o'qish uchun ham muhim shartlardan biridir.

Bolalarni maktabga tayyorlash har bir bola va uning ota-onasi hayotidagi muhim bosqichdir. Bu jarayon nafaqat hayotda yangi bosqichning boshlanishini bildiradi, balki kelajakdagi akademik muvaffaqiyatlar uchun poydevor qo'yadi. Tayyorgarlikka har tomonlama yondashish, bolaning intellektual rivojlanishi va ijtimoiy moslashuviga e'tibor berish muhimdir.

Bolalarni maktabga tayyorlash bolaning yangi ta'lim muhiti va o'quv jarayoniga muvaffaqiyatli moslashishini kafolatlaydigan asosiy bosqichdir. Bu jarayon quyidagi bir necha omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Moslashishni osonlashtirish. Uydan yoki bolalar bog'chasidan maktab hayotiga yengil o'tishi bolaning yangi qiyinchiliklar va mas'uliyatlarga duch kelganida boshdan kechirishi mumkin bo'lgan stress va tashvishlarni kamaytiradi.

2. Kerakli malakalarni shakllantirish. Maktabga tayyorgarlik asosiy akademik ko'nikmalarni (o'qish, yozish, hisoblash), shuningdek sinfdoshlari va o'qituvchilar bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy va hissiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan.

3. O'rganishga qiziqish va qiziqishni uyg'otish. Tayyorgarlik jarayonida o'rganishning o'yin shakli kognitiv qiziqish va yangi bilimlarni olish uchun motivatsiyani rivojlantirishga yordam beradi.

4. O'ziga ishonchni shakllantirish. Maktab topshiriqlari va ijtimoiy munosabatlarga tayyorligini his qilgan bola yangi muhitda o'ziga ishonadi.

Bolalarni maktabga tayyorlashda ota-onalardan uyda ham qulay muhit yaratish talab etiladi. Uyda bolalarga o'rganish uchun qulay muhit yaratishi, yangi bilim va ko'nikmalarga qiziqish uyg'otishi va bolani tayyorgarlikning har bir bosqichida qo'llab-quvvatlashi kerak. Bu jarayonni samarali tashkil etishda quyidagi tavsiyalarga amal qilish ijobiy natija ko'rsatadi.

1. Ta'lim maydonini yaratish. Farzandingiz diqqatini chalg'itmasdan topshiriqlarga qaratishi mumkin bo'lgan o'quv maydonini belgilang. Kerakli o'quv materiallari va ish yuritish materiallariga kirishni ta'minlang.

2. Kundalik tartibni ishlab chiqish. O'qish, o'yin, dam olish va jismoniy faoliyat uchun vaqt ajratadigan aniq kun tartibini belgilang. Bu bolaga tartib-intizom va tashkilotchilikka ko'nikishga yordam beradi.

3. Harf va tovushlarni o'rganish. Alifbodan boshlang, bolangizga harflarni ajratish va talaffuz qilishni o'rgating, bo'g'inlar va ulardan so'zlarni hosil qiling. Yaxshi eslab qolishingizga yordam beradigan ta'lim o'yinlarini o'ynang.

4. Matematika asoslari. Hisoblash, oddiy matematik operatsiyalar va mantiqiy muammolarni hal qilishni o'rgatish uchun mavjud vositalardan foydalaning. Raqamlar va shakllar bilan o'yinlar ham foydali bo'ladi.

5. Nozik vosita ko'nikmalarini rivojlantirish. Haykaltaroshlik, chizish, qog'ozni kesish va yopishtirish - bularning barchasi yozish uchun muhim bo'lgan qo'llarning nozik motorli ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Kitob o'qish. Muntazam ravishda ovoz chiqarib o'qish nutq, xotira va e'tiborni rivojlantirishga yordam beradi. Farzandingiz o'qishga undash uchun uning qiziqishlariga mos keladigan kitoblarni tanlang.

7. Tarbiyaviy yurishlar. Atrofingizdagi dunyoni kashf qilish uchun vaqtingizni ochiq havoda foydalaning. Kuzatishlarni muhokama qiling, savollar bering, qiziqishni uyg'oting.

8. Ijtimoiylashtirish. Farzandingiz boshqa bolalar bilan muloqot qilishni o'rganishi uchun bo'lajak sinfdoshlar bilan o'yin kunlarini tashkil qiling yoki bolalar guruhlarini mashg'ulotlariga qatnashing.

9. Hissiy yordam. Farzandingizni qo'llab-quvvatlang, uning sa'y-harakatlari va muvaffaqiyatlarini rag'batlantiring. U sizning sevgingizni va uning qobiliyatlariga bo'lgan ishonchingizni his qilishi juda muhimdir.

Uyda maktabga tayyorgarlik nafaqat akademik ko'nikmalarni o'rgatish, balki mustaqillik, mas'uliyat va qiziquvchanlikni rivojlantirishdir. Ushbu maslahatlardan foydalanib, siz bolangizni hayotidagi yangi bosqichga samarali tayyorlashingiz mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga samarali tayyorlash uchun otalar zarur ko'nikma va bilimlarni rivojlantirishga qaratilgan turli vazifalar va o'yinlardan foydalanishlari mumkin. Bu mashg'ulotlar qiziqarli bo'lishi kerak, shunda bola o'quv jarayonida ishtirok etishdan zavqlanadi.

Maktabga tayyorgarlik ko'rish uchun vazifalar va o'yinlar ro'yxati:

- "So'zni to'plash" - magnit yoki kartalardagi harflar bilan o'yin, bu erda boladan alohida harflardan so'z yasash so'raladi.
- "Matematik bog" – predmetlarni sanash, ularning miqdorini solishtirish, o'yinchoqlar yoki tabiiy materiallar yordamida qo'shish va ayirish asoslari bo'yicha topshiriqlar.
- "Labirintlar va boshqotirmalar" – mantiqiy fikrlash, e'tibor va qat'iyatni rivojlantirish.

- "Hikoya aytib bering" – mashhur ertaklar yoki rasmlar asosida o'z hikoyalarinigizni yaratish orqali nutq va tasavvurni rivojlantirish.
- "Qumda yozish" - qo'l motorikasini rivojlantirishga yordam beradigan yozishni o'rgatish uchun qumdan foydalanish.
- "Nozik vosita mahoratini rivojlantirish uchun o'yinlar" - plastilin bilan modellashtirish, chizish, qog'ozdan raqamlarni kesish.
- "Predmetni taxmin qiling" - bola sumkadagi buyumni paypaslash orqali aniqlashi natijasida, qo'l motorikasi va teri tuyush sezgizini rivojlantirish.
- "Suv va boshqa materiallar bilan tajribalar" - qiziquvchanlikni rivojlantirish va oddiy ilmiy tamoyillarni tushunish uchun o'quv eksperimentlari.

Bu topshiriq va o'yinlar farzandingizni nafaqat maktabga tayyorlaydi, balki vaqtingizni foydali va maroqli o'tkazishingizga yordam beradi, oilaviy rishtalaringizni mustahkamlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bolani maktabga tayyorlash ko'p qirrali jarayon bo'lib, ehtiyotkorlik va har tomonlama yondashuvni talab qiladi. Bunda nafaqat o'qish, yozish va matematika kabi akademik ko'nikmalarni rivojlantirishga e'tibor qaratish, balki bolaning ijtimoiy moslashuvi, hissiy holati va jismoniy rivojlanishiga ham e'tibor qaratish lozim. Ota-onalar bu jarayonni farzandi uchun imkon qadar samarali va qiziqarli qilish uchun uyda ta'lim, ixtisoslashtirilgan kurslar va o'yinga asoslangan ta'lim kabi turli usullar va resurslardan foydalanishlari mumkin.

Maktabga to'g'ri tayyorgarlik kurslarini tanlash, bolaning individual xususiyatlariga e'tibor berish, shuningdek, oiladan yordam va muhabbat maktab hayotiga muvaffaqiyatli moslashishda asosiy rol o'ynaydi. Esda tutingki, har bir bola noyobdir va ularni o'qitishga yondashuv moslashuvchan bo'lishi va ularning shaxsiy ehtiyojlari va manfaatlarini hisobga olishi kerak. G'amxo'rlik va tushunish bolangizga nafaqat maktabga muvaffaqiyatli tayyorgarlik ko'rishga yordam beradi, balki uning keyingi rivojlanishi va ta'lim olishi uchun ishonchli asos bo'ladigan o'quv jarayonini yaxshi ko'radi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrdagi "Boshlang'ich ta'limga bolalarni majburiy bir yillik tayyorlashga bosqichma-bosqich o'tish bo'yicha chora-tadbirlari to'g'risida"gi 999-son Qarori.
2. Xurvaliyeva. T. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda atrof olamning ta'siri. Academic Research in Educational Sciences Volume 3 | Issue 6 | 2022 ISSN: 2181-1385
3. Xasanboyeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T. Ilm ziyo, 2006
4. Sodiqova. Sh.A. Maktabgacha pedagogika. Tafakkur sarchashmalari. T. 2017
5. Qodirova. F. Maktabgacha pedagogika. darslik. T. Tafakkur nashriyoti. 2019
6. Xasanboyeva O.U. va boshq. Oila pedagogikasi. T. Aloqachi, 2007.
7. Asqarova. D.Q. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash metodikasi. O'quv qo'llanma. Namangan 2020.